

Публикуване на отворен достъп: Самоархивиране

В последните години учените все по-често предпочитат да публикуват на отворен достъп. Предимствата при този вид публикуване са свързани с по-голяма видимост на научната дейности и по-бързо разпространение на резултатите от научните изследвания. Основните принципи, на които трябва да отговарят публикациите на отворен достъп са четири и са известни като FAIR принципи: Откриваеми (Findable); Достъпни (Accessible); Оперативно съвместими (Interoperable); Повторно използваеми (Reusable).

Съществуват няколко основни модела за публикуване на отворен достъп – златен, зелен и хибриден. Златният модел е публикуване в издания на отворен достъп; зеленият модел се осъществява чрез самостоятелно депозиране и архивиране от страна на авторите на научни публикации в институционални и тематични репозиториуми; хибридният модел на отворен достъп е свързан с политиката на издателя, който публикува част от статиите на отворен достъп, а другите са достъпни след заплащане на абонамент или еднократна такса.

Реализирането на зеления модел на публикуване на отворен достъп зависи и от политиката и лицензионните споразумения между автора и изданието, в което е публикуван неговият труд. Някои издания позволяват депозиране в институционален репозиториум, но забраняват депозирането в други репозиториуми или социални мрежи от типа на ResearchGate. В зависимост от политиката на издателя е възможно да не се разрешава публикуването на издателската версия на публикацията, но е възможно да бъде разрешено самоархивиране на препринт (текст, който предоставя автора за рецензиране) или окончателна версия (рецензирана и окончателно приета от издателя и от автора версия на текста за публикуване) или предпечат (окончателна версия на публикацията, с присъдени международни идентификационни номера на публикацията). Обикновено при депозирането на отворен достъп в различни репозиториуми се изисква и избор на лиценз за отворен достъп. Най-често се използват лицензите на Creative Commons <https://creativecommons.org/>.

Най-добрият избор за самоархивиране е институционният репозиториум, който има и задължението дългосрочно да съхранява ресурсите. Подобни институционални репозиториуми има в редица реномирани университети. Възможно е и депозиране в реномирани репозиториуми с ресурси на отворен достъп, които обикновено са тематични.

Репозиториуми за самоархивиране

<i>Репозиториум</i>	<i>Научна област</i>	<i>Кратка информация за репозиториума</i>	<i>Изисквания за депозиране</i>
Zenodo https://zenodo.org/	Всички области на знанието	Съдържа над 2 млн. ресурса. Всеки автор може свободно да депозира своите публикации в базата, включително и масиви от данни, софтуер, презентации, постери, лекции, видео и др. Материалите могат да бъдат депозирани с различни нива на достъп: затворени, отворени или с ембарго (за определен период от време). За всяка публикация на отворен достъп се избира лиценз. Предпочитат се публикации на английски език, но се приемат материали на всички езици.	За депозиране на публикации е необходимо създаване на профил или използване на създаден личен акаунт в ORCID или GitHub.
Preprints https://www.preprints.org/	Всички области на знанието	Съдържа над 25 000 препринта. Всеки автор може свободно да депозира препринти на своите публикации. На всяка депозирана публикация се присъжда DOI. Използват се лицензите на Creative Commons. Системата позволява коментари от страна на други учени. След публикуването е възможно да бъде добавена нова версия на публикацията.	За депозиране на публикации е необходимо създаване на профил или използване на създаден личен акаунт в ORCID.
arXiv https://arxiv.org/	Физика, Математика, Компютърни науки, Биология, Икономика, Статистика, Електроинженерни науки.	Съдържа над 2 млн. статии. Всеки автор може свободно да депозира своите публикации в базата. Публикациите трябва да са публикувани в периодично издание. Те не се рецензират от arXiv. Използват се лицензите на Creative Commons. Има изисквания за вида на материала и формата на файла, както и за структурата на метаданните, за които има специална инструкцията. Задължително е и наличието на резюме.	За депозиране на публикации е необходимо създаване на профил с актуален имейл адрес.
SSOAR https://www.gesis.org/en/ssoar/home	Обществени науки	Всеки автор може свободно да депозира свои трудове. Приемат се следните видове публикации: статиите от списания или статии, публикувани в сборници; работни доклади (сива литература);	За депозиране на публикации е необходимо създаване

		монографии и сборници; дисертации. Възможно е и депозиране на непубликувани трудове, но в метаданните е необходимо да се отбележи, че трудът не е рецензиран. Приемат се само материали във формат .pdf. Публикациите трябва да са на английски или немски език.	на профил с актуален имейл адрес.
CORE: Open Access for the Humanities https://hcommons.org/core/	Хуманитарни науки	Съдържа близо 16 500 публикации. Всеки автор може свободно да депозира своите публикации в целевата област. Приемат се следните видове публикации: статии от списания; монографии; доклади от конференции.	За депозиране на публикации е необходимо създаване на профил или използване на създаден личен акаунт в Google или Twitter.
EngrXiv https://engrxiv.org/	Инженерни науки	Съдържа около 2 000 публикации. Всеки автор може свободно да депозира своите препринти или публикувани статии. Задължително е наличието на резюме и заглавие на английски език.	За депозиране на публикации е необходимо създаване на профил или използване на създаден личен акаунт в ORCID.
EarthArXiv https://eartharxiv.org/	Науки за Земята	Съдържа близо 2 500 препринта. Всеки автор може свободно да депозира своите препринти. Публикациите трябва да са на английски език.	За депозиране на публикации е необходимо създаване на профил или използване на създаден личен акаунт в ORCID.
ECONSTOR https://www.econstor.eu/pubinfo/authors	Икономика	Съдържа над 220 000 ресурса. Всеки автор може свободно да депозира своите публикации в целевата област. Приемат се следните видове публикации: статии; глави от книги; работни документи/препринти; доклади от конференции; дисертации; книги; научни доклади; сборници; рецензии за книги. Публикациите трябва да са на английски или немски език.	За депозиране на публикации е необходимо създаване на профил с актуален имейл адрес.

		<p>Публикации на отворен достъп е възможно да бъдат депозириани, само ако са публикувани в списанията, включени в DOAJ http://www.doaj.org/</p> <p>За всяка депозирана публикация се подписва лицензионно споразумение</p>	
<p>ERIC https://eric.ed.gov/</p>	Педагогика	<p>Всеки автор може да депозира свои публикации, които отговарят на определени критерии: пълнота, цялостност на изследването, значим принос, полезност/значимост, изследвания в областта на педагогиката, публикации на английски език. Приемат се и нерецензирани публикации, като с предимство се приемат изследвания, финансирани от държавни образователни структури (за целта при депозирането е необходимо да се посочи номер на грант или договор), доклади от професионални конференции и дисертации. Всички публикации трябва да бъдат придружени от резюме. Материалите се рецензират преди да бъдат добавени към базата от данни.</p>	<p>Не е необходимо създаване на профил, но се попълва въпросник, който включва и всички необходими метаданни за публикацията – автор (и), заглавие, резюме, финансиране, вид на публикацията и др.</p>
<p>PhilArchive https://philarchive.org/</p>	Философия	<p>Съдържа над 60 000 публикации. Всеки автор може сам да депозира свои публикации – статии, книги, дисертации. Освен пълен текст е възможно да се предоставят метаданни и линк към пълния текст.</p>	<p>За депозиране на публикации е необходимо създаване на профил с актуален имейл адрес.</p>
<p>ChemRxiv https://chemrxiv.org/engage/chemrxiv/public-dashboard</p>	Химия	<p>Съдържа над 18 500 препринта. Всеки автор може сам да депозира свои препринти на статии. Задължително е добавянето на резюме и ключови думи. За всеки материал се избира подходящ лиценз за отворен достъп. Преди да се добави към базата материалите се преглеждат от специалисти, които обаче не са рецензенти.</p>	<p>За депозиране на публикации е необходимо създаване на профил в ORCID.</p>
<p>BioRxiv https://www.biorxiv.org/</p>	Биология	<p>Съдържа над 139 000 препринта. Всеки автор може сам да депозира своите препринти на статии при условие, че съдържанието не е публикувано към момента на подаване. Използват се лицензите на Creative Commons.</p>	<p>За депозиране на публикации е необходимо създаване на профил или използване на създаден личен акаунт</p>

			в ORCID.
ICOMOS https://openarchive.icomos.org/information.html	Консервация на културно наследство	Съдържа близо 2 000 публикации. Всеки автор може свободно да депозира своите публикации в целевата област. Публикациите трябва да са публикувани в периодично издание или да са рецензирани и подготвени за публикуване. Задължително е наличието на резюме на английски език, като има възможност да се добави и резюме на друг език.	За депозиране на публикации е необходимо създаване на профил с актуален имейл адрес.

Предложеният списък дава кратък преглед на възможностите за саморазместване. Информация за други репозиториуми може да се открие в OpenDOAR (Open Directory of Open Access Repositories) <https://v2.sherpa.ac.uk/opensoar/>. Индексирането в OpenDOAR е основното изискване за всеки репозиториум с ресурси на отворен достъп съгласно техническите изискванията, заложи в Plan S Making full and immediate Open Access a reality [Превръщането на пълния и незабавен отворен достъп в реалност] <https://www.coalition-s.org/technical-guidance-and-requirements/>, подготвен от European Science Foundation [Европейската фондация за наука] <https://www.esf.org/>